

Sygn. akt II Ca 376/17

POSTANOWIENIE

Dnia 19 czerwca 2017 roku

Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSO Paweł Hochman (spr.)
Sędziowie:	SSA w SO Grzegorz Ślęzak SSA w SO Arkadiusz Lisiecki
Protokolant:	st. sekr. sąd. Beata Gosławska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 19 czerwca 2017 roku

sprawy z wniosku (...) w W.

z udziałem D. P., C. P., Ż. P., W. K., M. K. (1), P. Z., S. S.

o stwierdzenie nabycia spadku

na skutek apelacji uczestników M. K. (1) i P. Z.

od postanowienia Sądu Rejonowego w Tomaszowie Mazowieckim

z dnia 15 września 2016 roku, sygn. akt I Ns 1137/13

postanawia: uchylić zaskarżone postanowienie i sprawę przekazać Sądowi Rejonowemu w Tomaszowie Mazowieckim do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania odwoławczego.

SSO Paweł Hochman

SSA w SO Grzegorz Ślęzak SSA w SO Arkadiusz Lisiecki

Sygn. akt II Ca 376/17

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 15 września 2016 roku, wydanym w sprawie I Ns 1137/13 z wniosku (...) w W. z udziałem D. P., C. P., Ż. P., W. K., M. K. (1), P. Z. i S. S., Sąd Rejonowy w Tomaszowie Maz. stwierdził, że spadek po A. R., córce J. i J., zmarłej dnia 12 (...)roku w T., ostatnio stale zamieszkałej w T. na podstawie ustawy nabyli: syn S. S. w 2/4 części oraz wnuki P. Z. i M. K. (2) z domu Z. po 1/4 części każde z nich (punkt 1) oraz ustalił, że każdy z uczestników ponosi koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie (punkt 2).

Podstawę powyższego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne Sądu Rejonowego:

A. R. zmarła w dniu 12 grudnia 2009 roku w T., w miejscu swojego ostatniego, stałego zamieszkania. Zmarła jako rozwiedziona. Jako spadkobierców ustawowych pozostawiła córkę D. P., syna S. S. oraz wnuki – P. Z. i M. K. (2) z domu Z.- dzieci po zmarłym w dniu (...) synu H. Z.. Testamentu nie sporządziła. Nikt ze spadkobierców nie zrzekł się dziedziczenia ani nie został uznany za niegodnego dziedziczenia. D. P. odrzuciła spadek po swojej matce A. R.. Dzieci D. P.: C. P., Ż. P. i W. K. również odrzuciły spadek po swojej babce A. R..

Sąd Rejonowy wskazał, że zgodnie z art. 669 k.p.c. sąd spadku wydaje postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po przeprowadzeniu rozprawy, na którą wzywa wnioskodawcę oraz osoby mogące wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi. Sąd spadku bada z urzędu, kto jest spadkobiercą. W szczególności bada, czy spadkodawca pozostawił testament, oraz wzywa do złożenia testamentu osobę, co do której będzie uprawdopodobnione, że testament u niej się znajduje.

Za dowód, że nie ma innych spadkobierców, może być przyjęte zapewnienie złożone przez zgłaszającego się spadkobiercę. Jeżeli zapewnienie nie było złożone albo jeżeli zapewnienie lub inne dowody nie będą uznane przez sąd za wystarczające, postanowienie w sprawie o stwierdzeniu nabycia spadku może zapaść dopiero po wezwaniu spadkobierców przez ogłoszenie (art. 671 § 1 k.p.c. oraz art. 672 k.p.c.). Powołane przepisy proceduralne określają zakres kognicji sądu w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku.

Przeprowadzone w sprawie niniejszej postępowanie wykazało, że spadkodawczyni testamentu nie sporządziła. Kwestię kręgu spadkobierców i kolejności ich dziedziczenia oraz podstaw dziedziczenia reguluje kodeks cywilny, który przewiduje dwa tytuły dziedziczenia: ustawę i testament, przy czym pierwszeństwo ma dziedziczenie testamentowe. Ponieważ spadkodawczyni A. R. nie sporządziła testamentu, to w grę wchodziły reguły dziedziczenia ustawowego.

W pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek, którzy dziedziczą w częściach równych. Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku (art. 931 § 1 k.c.). Jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadął, przypada jego dzieciom w częściach równych (art. 931 § 2 k.c.).

Sąd I instancji wskazał, że w sprawie niniejszej doszło do takiej sytuacji, że małżonek spadkodawczyni nie dziedziczy po niej z ustawy, gdyż spadkodawczyni była rozwiedziona, a córka spadkodawczyni D. P. spadek odrzuciła, spadek odrzuciły również jej dzieci, wnuki spadkodawczyni, syn spadkodawczyni H. Z. nie dożył otwarcia spadku, w jego miejsce wchodzi jego zstępni – syn P. Z., córka M. K. (1) i wreszcie syn spadkodawczyni S. S..

Z powyższych względów Sąd stwierdził – o nabyciu spadku po A. R. z mocy ustawy na rzecz jej syna S. S. w 2/4 części oraz wnuków P. Z. i M. K. (2) z domu Z. po 1/4 części na rzecz każdego z nich.

Uczestnik P. Z. wprawdzie złożył wniosek o przywrócenie terminu do złożenia oświadczenia spadkowego i jego zatwierdzenie przez sąd, jednak pomimo kolejnych rozpraw i wezwania uczestnika na rozprawy, ten nie stawiał się.

Zgodnie z art. 1019 § 1 k.c. jeżeli oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby, stosuje się przepisy o wadach oświadczenia woli z następującymi zmianami:

- 1) uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia powinno nastąpić przed sądem;
- 2) spadkobierca powinien jednocześnie oświadczyć, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca.

Spadkobierca, który pod wpływem błędu lub groźby nie złożył żadnego oświadczenia w terminie, może w powyższy sposób uchylić się od skutków prawnych niezachowania terminu (§ 2). Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku wymaga zatwierdzenia przez sąd (§ 3).

Samo oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania (art. 1015 § 1 k.c.).

Konstrukcja uchylenia się od skutków prawnych złożonego pod wpływem błędu oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 1019 § 1 k.c.) została rozciągnięta na sytuacje, w których pod wpływem błędu spadkobierca nie złożył żadnego oświadczenia w terminie (art. 1019 § 2 k.c.), a więc takie, w których w istocie spadkobierca uchyła się nie od skutków prawnych swego oświadczenia, lecz od skutków biernego zachowania się. W tych wypadkach uchylenie się od skutków niezłożenia oświadczenia w terminie powoduje wyłączenie działania fikcji prostego przyjęcia spadku, wynikającej z art. 1015 § 2 zd. 1 k.c. lub w konkretnych okolicznościach, z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 2 zd. 2 k.c.).

Pomimo braku precyzji w konstrukcji art. 1019 k.c. przyjmuje się, że określone w nim szczególne przesłanki odnoszą się do uchylenia się od skutków zarówno złożenia, jak i niezłożenia w terminie oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przez działającego pod wpływem błędu spadkobiercę.

Stosowanie do wad omawianych oświadczeń ogólnych przepisów o wadach oświadczeń woli, oznacza w wypadku, gdy wadą tą jest błąd, że błąd musi dotyczyć czynności prawnej oraz że musi być istotny (art. 84 § 1 i 2 k.c.).

W postanowieniu z dnia 30 czerwca 2005 roku, IV CK 799/04 Sąd Najwyższy wyjaśnił, że podstawę uchylenia się przez spadkobiercę od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku może stanowić błąd prawnie doniosły (art. 1019 § 2 w zw. z art. 84 § 1 zd. 1 i § 2 k.c.). Błędem takim nie jest nieznanostwo przedmiotu spadku pozostająca w związku przyczynowym z niedołożeniem przez spadkobiercę należytej staranności w ustaleniu rzeczywistego stanu majątku spadkowego. W ocenie Sądu Najwyższego za zbyt daleko idący należy uznać pogląd, że przy braku pewności co do stanu spadku, spadkobierca powinien złożyć odpowiednie oświadczenie spadkowe. Krytycznie należy ocenić wymaganie od spadkobiercy np. profilaktycznego odrzucenia spadku, a w każdym razie uznania tego za istotny argument i element oceny podstaw do uchylenia się od skutków jego niezłożenia. Wystarczające dla skuteczności takiego oświadczenia jest stwierdzenie, że niezłożenie oświadczenia w terminie nastąpiło pod wpływem błędu prawnie doniosłego, z tym zastrzeżeniem, że błędem takim nie jest nieznanostwo stanu spadku, będąca następstwem niedołożenia przez spadkobiercę należytej staranności w jego ustaleniu.

W świetle powyższego Sąd Rejonowy orzekł, jak w punkcie „1” sentencji. O kosztach orzeczono na podstawie art. 520 § 1 k.p.c. gdyż po stronie uczestników postępowania nie zachodziła sytuacja określona w § 2 i 3 powołanego przepisu.

Od powyższego postanowienia wnieśli apelacje uczestnicy postępowania M. K. (3) i P. Z.. Apelujący zaskarżyli postanowienie w punkcie „1” zarzucając mu:

1. Naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

a) Art. 931 § 1 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i nie uwzględnienie przy ustalaniu kręgu spadkobierców po zmarłej A. R. jej prawnika – T. Ż., syna uczestniczki Ż. P., będącej wnuczką zmarłej i córką uczestniczki D. P.. które to spadki odrzuciły pierwsza po babce druga zaś po matce;

b) Art. 1015 § 2 k.c. w zw. z art. 1016 k.c., w brzmieniu aktualnym na dzień otwarcia spadku, poprzez ich niezastosowanie i nie uwzględnienie przy ustalaniu kręgu spadkobierców po zmarłej A. R. faktu, że spadek po niej dziedziczy małoletni prawnuk T. Ż., syn uczestniczki Ż. P.. co oznacza, że wszyscy spadkobiercy przyjmują spadek po zmarłej z dobrodziejstwem inwentarza

2. Naruszenie przepisów prawa procesowego, tj.:

a) Art. 669 k.p.c. w zw. z art. 670 k.p.c. poprzez ich niewłaściwe niezastosowanie przez sąd pierwszej instancji i nie ustalenie pełnego kręgu spadkobierców ustawowych po zmarłej A. R., w szczególności poprzez pominięcie

jej prawnuka T. Ż., który spadku po zmarłej nie odrzucił, a fakt, iż jest małoletni ma wpływ na ustalenia zasad dziedziczenia po zmarłej;

b) Art. 233 § 1 k.p.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na nierozważeniu w sposób wszechstronny zebranego w sprawie materiału dowodowego w szczególności poprzez pominięcie faktu, iż wśród spadkobierców uprawnionych do dziedziczenia po zmarłej znajduje się jej małoletni prawnuk T. Ż., syn wnuczki zmarłej – Ż. P., który spadku nie odrzucił, co powoduje, iż należy zaliczyć go do kręgu spadkobierców po zmarłej A. R. oraz że spadek po niej dziedziczą jej wszyscy spadkobiercy z dobrodziejstwem inwentarza.

Wskazując na powyższe apelujący wnieśli o zmianę zaskarżonego postanowienie w jego punkcie „1” poprzez stwierdzenie, iż spadek po zmarłej A. R. dziedziczą: syn S. S. w 1/3 części, wnuki P. Z. 1/6 części i M. K. (1) w 1/6 części oraz prawnuk T. Ż. w 1/3 części z dobrodziejstwem inwentarza, bądź ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji oraz o zasądzenie kosztów postępowania w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za instancję odwoławczą.

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Apelacje zasługują na uwzględnienie i skutkują koniecznością uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

Analiza akt sprawy wskazuje, że wydając zaskarżone postanowienie Sąd Rejonowy naruszył normy zawarte w art. 931 § 2 k.c. oraz art. 1020 k.c. Pierwszy z wskazanych przepisów stanowi, że jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada jego dzieciom w częściach równych. Przepis ten stosuje się odpowiednio do dalszych zstępnych. Zgodnie natomiast z treścią art. 1020 k.c. spadkobierca, który spadek odrzucił, zostaje wyłączony od dziedziczenia tak, jakby nie dożył otwarcia spadku, a zatem na zasadzie art. 931 § 2 k.c. udział spadkowy, jaki by mu przypadł, przypada jego dzieciom w równych częściach.

Art. 670 k.p.c. zobowiązuje natomiast sąd do badania z urzędu kto jest spadkobiercą, z czego wynika również obowiązek ustalenia, czy dzieci spadkobiercy, który nie dożył spadku, jak i spadkobiercy odrzucającego spadek mają zstępnych i wezwania ich do udziału w sprawie jako spadkobierców ustawowych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 1985 roku, III CRN 133/85, Legalis Nr 24796).

W przedmiotowej sprawie mamy do czynienia nie tylko z brakiem udziału w postępowaniu T. Ż., na co wskazywał w apelacjach pełnomocnik apelujących, ale także z sytuacją, w której to w postępowaniu tym nie brali udziału ani M. K. (4), ani A. K., którzy to wobec skutecznego zrzeczenia się spadku przez W. K. K. (k. 90), powinni być uczestnikami postępowania.

Rozpoznając ponownie sprawę, Sąd I instancji będzie miał obowiązek prawidłowo ustalić krąg spadkobierców poprzez wezwanie do udziału w sprawie wskazanych wyżej osób, a w istocie ich przedstawicieli ustawowych. Wspomnieć należy, że fakt iż T. Ż. należy do kręgu spadkobierców nie został dotychczas w przedmiotowej sprawie udowodniony. W dalszej kolejności Sąd pierwszej instancji rozstrzygnie, czy osoby te dziedziczą, a jeżeli tak, to w związku z tym, że są niepełnoletnie, rozważy zasady dziedziczenia oceniając czy nastąpi ono z dobrodziejstwem inwentarza. Wskazanej wyżej okoliczności Sąd Okręgowy nie przesądza wskazani wyżej dalsi spadkobiercy nie złożyli dotychczas oświadczeń w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku.

Z tych też względów, Sąd Okręgowy, na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. orzekł jak sentencji. Rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów postępowania odwoławczego znajduje uzasadnienie w treści art. 108 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 k.p.c.

SSA w SO Grzegorz Ślęzak SSO Paweł Hochman (spr.) SSA w SO Arkadiusz Lisiecki